

OPPDRAGSBREV 45-09 - DEL 2

UTTALELSE FRA HUSEBY OG TAMBARTUN KOMPETANSESENTRE

Utdanningsdirektoratet har bedt om en faglig uttalelse fra Huseby og Tambartun i tilknytning til oppdragsbrev nr. 45-09 del 2 som går på å vurdere om dagens læreplaner i fag inneholder formuleringer som skaper hindringer for at sterkt svaksynte og blinde elever kan nå de fastlagte kompetansemål.

HINDRINGSFAKTORER

Kompetansemålene i Kunnskapsløftet som er praktisk og/eller visuelt basert, skaper hindringer for måloppnåelse for elever som er blinde eller svaksynte. Det er i grove trekk tre hindringsfaktorer som gjør seg gjeldende:

1. Kompetansemål som er praktisk og/eller visuelt basert (se også vedlegg)
2. Mangel på synspedagogisk kompetanse i skolene
3. Mangel på spesifikke retningslinjer for tilrettelegging av prøver og eksamen for elever med synsnedsettelse

1. Kompetansemål som er praktisk og/eller visuelt basert

Mange kompetansemåler praktisk og/eller visuelt basert – både i grunnskolen og i videregående opplæring, og de kan være vanskelige og til dels umulige å oppnå for elever som er blinde eller svaksynte. Disse målene kan inndeles som følger:

1.1 Mål som bør være oppnåelige ved enkel tilrettelegging

- a) Mål som omfatter observasjoner/beskrivelser/vurderinger som er basert på at elevene er normaltseende.
- b) Mål som omfatter praktisk handling der handlingen kan sies å være et hjelpemiddel for måloppnåelse.

1.2 Mål som bør være oppnåelige ved mer omfattende tilrettelegging eller ved alternative måltolkninger

- a) Mål der praktisk handling i seg selv er en sentral del av målet, eller utgjør hele målet, men der synshemmede elever likevel kan oppnå målet. (Mange av disse målene kan også oppnås ved enkel tilrettelegging.)
- b) Mål som kan oppnås ved bruk av hjelpemidler –og/eller ved praktisk støtte.
- c) Mål som kan oppnås ved alternative måltolkninger, f.eks. at målet kan oppfylles med en annen metodikk enn det som framgår av målet.

1.3 Mål som ikke er oppnåelige

2. Mangel på synspedagogisk kompetanse i skolene

Det kreves både generell og fagspesifikk synspedagogisk kompetanse for å kunne tilrettelegge opplæringen i ulike fag for en sterkt synshemmet elev. Det er få skoler som har lærere med synspedagogisk kompetanse.

Det krever ofte *ekstra* synspedagogisk kompetanse for å tilrettelegge lærestoff der kompetansemål er praktisk og/eller visuelt basert. Hererfarer vi også at lærerne ofte har problemer med å vurdere måloppnåelse.

3. Mangel på retningslinjer for tilrettelegging av prøver og eksamen for elever med synsnedsettelse

Før Kunnskapsløftet forelå det spesifikke retningslinjer for tilrettelegging for elever med ulike funksjonsnedsettelse – inkludert elever med synsvansker. Med Kunnskapsløftet kom det en ny og generell paragraf i forskriftene til opplæringsloven: § 3-32. Samtidig falt de tidligere skrivene om slike retningslinjer bort.

§ 3-32 sier i hovedsak at “elevar (...) med behov for særskild tilrettelegging skal kunne få lagt forholda til rette slik at dei kan få vist kompetansen sin ut frå kompetansemåla i fag i læreplanverket. Tiltaka må vere tilpassa behova til eleven (...) så langt råd er.”

Denne formuleringen åpner for ulike vurderinger og praksis i like tilfeller og at mange elever med synsnedsettelse ikke får likeverdig mulighet til å vise sin kompetanse ved prøver og eksamen.

FAGLIG ANBEFALING

Med bakgrunn i ovenstående hindringer anbefaler Huseby og Tambartun at det nedsettes en arbeidsgruppe med representanter fra Utdanningsdirektoratet, Huseby og Tambartun. Gruppens mandat bør være å utarbeide:

- Retningslinjer for vurdering av oppnåelse av kompetansemål som er visuelt og/eller praktisk basert – relatert til synshemmede elever
- Retningslinjer for tilrettelegging ved eksamen og prøver for synshemmede elever
- Kompetansekrav til lærere som skal undervise synshemmede elever

Vennlig hilsen

Knut Ramberg, direktør
direktør
Huseby kompetansesenter

Øystein Forsbak
direktør
Tambartun kompetansesenter

Vedlegg: Eksempler og utdypinger – praktisk og visuelt baserte mål

Vedlegg

Eksempler og utdypinger – praktisk og visuelt baserte mål

Nedenfor følger noen eksempler på målsom er praktisk og/eller visuelt basert. Fet skrift viser de delene av målene som særlig kan være vanskelige:

Vedr. 1.1: Mål som bør være oppnåelige ved *enkel* tilrettelegging

a) RLE, etter 10. trinn:

- **Beskrive** og reflektere over særtrekk ved kunst, arkitektur og musikk knyttet til kristendommen [jødedommen, islam, ...]

Norsk, etter 10. trinn, og tilsvarende på høyere trinn:

- **Vurdere** estetiske virkemidler i sammensatte tekster (...) hentet fra reklame og kunst (...), og reflektere over hvordan vi påvirkes av (...) og bilder.

Ovenstående målbør være oppnådd dersom eleven får anledning til å tilegne seg nødvendig og tilstrekkelig kunnskap fra faglærer, lærebøker og/eller andre kilder, til å kunne verbalisere det målet dekker.

b) Naturfag, etter 10. trinn:

- **Gjennomføre** forsøk med lys, syn og farge, beskrive og forklare resultatene.

For ovenstående mål bør *gjennomføre* kunne ses som en hjelp til å lære det målet i hovedsak innebærer. Slike mål bør være oppnådd dersom eleven kan utføre det som er beskrevet i målet – *med eller uten hjelpemidler eller praktisk støtte* (jf. eksempler under 1.2). For målets andre del: “beskrive og forklare resultatene”: Se de to ovenstående eksemplene.

For mål som inneholder handling (f.eks. *gjennomføre*), bør man vurdere om handlingen er ment som en hjelp til å lære det som i hovedsak ligger i målet, eller om handlingen i seg selv er målet (se eksempler nedenfor).

Vedr. 1.2: Mål som bør være oppnåelige ved *mer omfattende* tilrettelegging eller ved *alternative måltolkninger*

a) Mål der praktisk handling i seg selv er en sentral del av målet, eller utgjør hele målet, men der synshemmede elever *likevel* kan oppnå målet.

Flere slike mål kan oppnås med en del tilrettelegging, men i stor grad uten spesielle hjelpemidler eller annen praktisk støtte, f.eks. innen programområdet musikk i videregående: Mål som omfatter solospill, ensemblespill, besifringsspill, spill etter (punktskrift)noter, partiturlesing, korsang og direksjon.

b) Mål som kan oppnås ved bruk av *hjelpemidler* –og/eller ved *praktisk støtte* – f.eks.:

Kunst & håndverk, etter 10. trinn, under Design:

- **Skape** klær og drøfte mote, pris og kvalitet i et forbrukerperspektiv
- **Lage** funksjonelle bruksgjenstander og vurdere kvaliteten på eget håndverk

Hjelpemidler kan her for eksempel være en nålitreder og en hensiktsmessig støttekant for symaskin.

Det forutsettes at eleven kan utføre sentrale deler av det praktiske arbeidet selv - med eller uten hjelpemidler / annen praktisk støtte.

- c) Mål som kan oppnås *ved alternative måltolkninger*.
Slike mål kan f.eks. være knyttet til bruk av grafisk kalkulator i matematikk, som ikke finnes for blinde og sterkt svaksynte. Som erstatning, også enkelte andre områder i matematikk, nyttes andre metoder, f.eks. manuelle metoder ved bruk av reliefftegning.

Vedr. 1.3: Mål som ikke er oppnåelige for sterkt synshemmede

- a) I grunnskolen - eksempler:

Kunst & håndverk, etter 10. trinn, under Arkitektur:

- **Tegne hus og rom ved hjelp av *topunktsperspektiv***

Matematikk, etter 10. trinn, under Geometri:

- **Tolke og *lage* arbeidsteikninger og *perspektivteikning* med *fleire forsvinningspunkt* ved å bruke ulike hjelpemiddel.**
- **Utføre og grunngje geometrisk konstruksjonar og avbildningar med *passar og linjal* og andre hjelpemiddel**

Vi minner om at ved avgangseksamen i grunnskolen gis (sentralgitte) alternative oppgaver *istedenfor konstruksjonsoppgaver* og eventuelle *tegneoppgaver* - til synshemmede elever. Dette går ikke ut over karaktersettingen. (Dette har vært gjort siden 1960-årene eller tidligere.)

- b) Studieforbereende utdanningsprogram
Eksempel:

Informasjonsteknologi 1 (i Studiespesialiserende utdanningsprogram):

- *planlegge nettsteder som inneholder **multimediekomponenter***
- *utvikle nettsteder i henhold til planer og vurdere om krav til brukergrensesnitt er oppfylt*
- *sette opp krav til og vurdere nettsteder*

Etter råd fra fylkeskommunen har en videregående skole tilrettelagt Informasjonsteknologi 1 og 2 for en blind elev, bl.a. med alternative mål til ett eller flere av ovenstående mål.

Blant synshemmede som blant seende elever, er det mange som ikke er motivert for eller som har evner for de teoristerke fagene i Studiespesialiserende utdanningsprogram (eller for musikk, i utdanningsprogrammet Musikk, dans, drama, som kan sies å være egnet for synshemmede). Hvis disse elevene hadde vært normaltseende, hadde de fleste antakelig valgt yrkesfag. Her er det imidlertid få muligheter – se punkt b.

c) Yrkesfaglige utdanningsprogram

Innen yrkesfag er det svært mange mål som er visuelt og/eller praktisk basert. Mange av disse kan være tilnærmet umulige å oppnå for elever som er sterkt synshemmede. Mange kan også være uoppnåelige for elever som er mer moderat svaksynte.

Det er ofte langt mer omfattende å tilrettelegge yrkesfag for synshemmede, enn teoretiske fag. Videregående skoler er derfor generelt lite i møte-kommendenår det gjelder å tilrettelegge et yrkesfaglig løp for en sterkt synshemmet elev – selv for elever der målet kan være delkompetanse.

Så vidt vi vet er det bare én blind elev som har oppnådd vanlig fagbrev siden Reform 94. Det var i Salg og service, dvs. *før* Kunnskapsløftet. Vi er ikke kjente med at blinde har oppnådd lærekandidatbevis. Mange yrkesfag kan imidlertid være attraktive for synshemmede – også med tanke på etterfølgende arbeidsmuligheter.